

LÜHIDALT

Alguses oli Juhan. Meenutuslood õpetaja Juhan Peeglist. Koostajad ja toimetajad Maarja Lõhmus, Sulev Uus, Peeter Vihalemm. Tartu: Eesti Akadeemiline Ajakirjanduse Selts, Postimees, 2012. 192 lk; „Ma lõpetan selle jama ära.” Ajakaaslaste meenutuslood Juhan Peeglist. Koostajad ja toimetajad Sulev Uus, Maarja Lõhmus, Peeter Vihalemm. Tartu: Eesti Akadeemiline Ajakirjanduse Selts, 2014. 192 lk.

Paari aasta jooksul on Juhan Peeglist ilmunud kaks mälestusteraamatut, üks tema õpilaste, teine kolleegide tekstidega. Üks täiendab teist ja koostaja Sulev Uus ütlebki teise raamatu saatesõnas, et otsekohe tõdeti: esimesele raamatule peab järgnema teine.

Vaikne, mõnus ja humoorikas Juhan Peegel on olnud ju üks kõige mitmekülgsemaid inimesi meie kultuuris: ajakirjandusõpetuse rajaja ja ajakirjanduse ajaloo suurepärase tundja, samal ajal ka keeleteadlane ja folklorist, silmapais-tev eesti kirjanik. Ainult bürokraat ta ei olnud, dekaaniks olemine oli tema jaoks pikk kannatuste aeg.

Loomulikult oli suur õnn olla Juhan Peegli õpilane. Peegel õpetas kütkes-

tavalt kõiki aineid, mida ta luges, kuid kõige olulisem on võib-olla see, et lisaks teadmistele õpetas ta noortele inimeseks olemist. Mitmed tema üliõpilased meenutavad, kuidas Peegel rääkis neile lugu oma ema ja vennanaise Siberist äratoomisest. Pärast sõda ikka päris uskumatu tegu! Samuti tuleb õpilaste mälestustest välja, kui tähelepanelikult suhtus Peegel ajakirjanduskateedri arendamisse: nii mõndagi andekat noort (kes valisid endale siiski teise tee) kutsus ta edasi õppima aspirantuuris, rääkis nendega sellest korduvalt. Õnneks oli ka neid, kes nõukogudeaegse kraadikaitsmise kadalipu läbi tegid ja ülikoolis õpetama asusid.

Mälestuste teine raamat lisab Peegli portreele uusi teemasid: tema kirg oli regivärss. Ta oli üks paremaid vana kirjakeele tundjaid, ta on PLII-ATSi varjunime all kirja pannud lõbusat kroonikat ja kirjutanud koguni värssse, ka igapäevases suhtlemises puistas ta mõnusaid nalju. Peegli raamatutest on kõige rohkem kõne all „Ma langesin esimesel sõjasuvel” – raamatuna, näidendina, kuuldemänguna, tõlkena. Kursusekaaslane Huno Rätsep meenutab ühist ülikooliaega, aga ka mõnd hilisemat nõukogude-

absurdiga toonitud sündmust: näiteks 1965. aasta fennougristide kongressi Helsingis ja „seminarka” kolimist peahoonest, tegemaks ruumi rektor Koobi üha laienevale kantseleile.

Juhan Peeglist ja Juri Lotmanist on praeguseks olemas korralikud mälestusteraamatud. Nendega samal ajal õpetas Tartu ülikoolis soome-ugri keeleteadust Paul Ariste, samuti suur teadlane ja kütkestav isiksus, omal ajal rahva seas populaarne ja laialt tuntud, praegu – nii tundub – enam mitte eriti. Ka professor Ariste väariks mälestusteraamatut. Tuleks kokku koguda ajakirjanduses ja kogumikes ilmunud mitmesugused meenutused temast, ka soome-ugri keeltes ilmunud. Ja paluda kirjutada meenutusi professorist tema veel elus olevatel õpilastel. Nii Eestis kui ka Mari-, Komi-, Udmurdi- ja Mordvamaal, kõikjal, kus neid õpilasi veel on, ja kus omal ajal professor Aristet väga hästi tunti.

Jüri Talvet. Kümme kirja Montaigne'ile. „Ise” ja „teine”. (Kaasaegne mõte 8.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2014. 175 lk.

Maailmakirjanduse professori Jüri Talveti esseeraamat on kokku pandud kümnest kirjast essežanri alusepanijale Michel de Montaigne'ile, nende vahele on pikitud varem Eesti Päevalehes ilmunud kaheksa maailmakirjanduse tähtteoseid tutvustavat „vahelugemist”. Ühtlasi on tegemist järgmise Tartu Ülikooli Kirjastuse egiidi alla kuuluva üritusega hoida alal professionaalset esseistikat kui haruldast kunstiiki ja jätkata vahepeal soikunud sarja „Kaasaegne mõte” (vt ka Lühidalt. – Keel ja Kirjandus 2014, nr 3, lk 247–248). Montaigne'i kõnetavad arutlused on algselt valminud inglise keeles ja need suhtlevad selgelt oma adressaadi ajastuga. Nii võib neis näha ühelt poolt maailmakirjanduse loengute kompaktseid konsepte, noppeid omapärastest rõhuasetustest kultuuriajaloole ning kiirülevaateid

kõikidest olulisematest ühiskondlikest, kultuurilistest, tehnilistest protsessidest pärast Montaigne'i. Teisest küljest aga põimib Talvet avaratesse teemakäsitlustesse intiimsed tõekspidamised ja hinnangud, mistõttu nii mõneski lõigus hoogustub üleilmastumise, tarbimiskultuuri, tehnilise revolutsiooni või ka sirgjoonelise mõistuspärasuse ja toore materialismi järeleandmatu kriitika. Sellele sekundeerib aga vaba ja loova mõtiskluse, tundliku filosoofia ja klassikalises tähenduses humanitaarteaduste ülistamine.

Kümnesse kirja surutud filosoofilisi mõtteid ja kultuuriloolisi arutluskäike saadab Rhodose saare atmosfäär, milles on valminud põhiosa raamatu käsikirjast ja mis pole eesti kirjandusse kinnistunud kuidagi teisiti kui Karl Ristikivi loomingus. Aga just Ristikivi juurde see raamatuke ei jõua. Ometi esitleb Talvet juba varasemast unikaalseks isikupäraks kujunenud võimet leida ootamatuid seosed koduste ja välismaiste kirjanike vahel. Just Montaigne'i ideedele läheduse otsimine erinevate kirjanike loomingus juhib „Kümnet kirja”, aga mõttemõlgutustesse mitme nurga alt põimitud rahvuse ja globaalsuse, „ise” ja „teise” juurest jõuab Talvet mis tahes ringiga ennekõike oma lemmikheeroste, Juhan Liivi ja Kalevipoja juurde.

Lugemise vabadus. Koostanud ja toimetanud Annika Markson ja Jane Eskla. Tartu: MTÜ Kirjandusfestival Prima Vista, 2014. 55 lk.

Pisike, sõltuvalt vaatenurgast kas pörandaaluse või eksklusiivse väljanägemisega vihik anti 120 erinevalt kujundatud eksemplaris välja Tartu kevadise kirjandusfestivali Prima Vista puhul. Eesmärgiks on anda sissevaade sellesse, kuidas mõtestavad eesti inimesed enese jaoks lugemist ajal, mil lugemisharjumus on väidetavalt kadumas. Ammendavust või ülevaatlikkust koostajad ei taotle, kogumik koosneb üleskutse peale

saadetud tekstidest ja küllap sellepärast tundub valdav osa kirjutajaid olevat kas pensioni- või lapseeas. Viimane aga muidugi ongi kohane, kui võrd tänavuse festivali alapealkiri oli „Süüta noorus”. Ning süüta nooruse vaade lugemisele on mitmepalgeline: kes avaldab lootust, et kogu ülejäänud pere aega raiskav lugemisharjumus talle niipea külge ei hakka, kes jällegi, et ka vanemad lõpuks ajakirja asemel „mõne targa mehe kirjutatud raamatu” kätte võtaksid.

Kauksi Ülle. Ülim tõde. Saarde-Pärnu: JI, 2014. 141 lk.

Kauksi Ülle eestikeelne proosaraamat paigutuks meie raamatuturul lähima kultuuriloo mälestuste konteksti, kas või äsja Balti Assamblee teaduspreemia-le kandideerinud Küllõ Arjakase „Kui väikesed olid suured” kõrvale, kui sellel ei oleks impressumis hoiatavat märkust: „Tegemist on ilukirjandusega: kõik tege-lased, tegevused, tegevuskohad, esemed, laibad ja ideed on väljamõeldised, sarnasus reaalseste olendite, olude, tapatal-gute ja muude olukordadega on täiesti juhuslik.” Seega antakse lugejale just-kui võimalus nautida raamatut kujunemisromaanina, milles Sven Sildniku nimelisest peategelasest saab kurjamite ja tagurlaste kiuste meediakangelane ja Tuhandete Lemmikuks tituleeritud Kivisildnik, tugeva sotsiaalse närviga luuletaja, kelle geniaalsust rõhutatakse

igal leheküljel. Head on head, pahad on pahad ja Valtoni-nimeline tegelane esin-dab tegevuse käigus ümberkasvatav kar-akterit. Teksti kulg on ülimalt dünaa-miline, kogu aeg midagi juhtub, teavet laotakse lugeja ette tõtlikult ja küllaga ning igavust tunda ei saa. Romaani kä-sikiri on kord kaotatud ja siis jälle leitud ja avaldatakse pisiparandustega, ko-hati on vaheldatud ajatasandeid, nagu moodsale proosale kohane. Mis puutub naissoost minajutustajasse, siis kuigi tekstist käib läbi tema võrdlus Koidu-laga, jääb tema olulisimaks naiselikuks kvaliteediks emadus; kosmeetikat ta ei kasuta ja pisaraid purskub tema silmist ainult korra ja ka siis ettevaatamatult teravat pipart haugates.

Tegelikult on muidugi asjatu varjata, et raamatus käsitletakse dokumentaal-ses võtmes, ent följetonistlikus stiilis etnofuturismi võidukäiku Sven Sildni-kuga keskmes, mis kulmineerus 1996. aastal politseiliste sündmuste ja Sild-niku arvuti konfiskeerimisega. Vanad haavad kistakse lahti, kuid raamatu lõpetab andeksandmine ja -palumine. Seda häirivam on läbiv eneseupitami-ne ja lugupidamatus nii eesti keele or-tograafia kui ka lugeja suhtes: tekst on kehvasti toimetatud, osa peakangelas-te suhtes mitte just sõbralike tegelaste nimesid on kirjutatud vigaselt – raske uskuda, et see on juhus – ja interpunkt-sioon on läbivalt võõrapärane.